

СИСТЕМА ПРОБАЦІЇ – СИСТЕМА ДОВІРИ ТА ВІРИ ДЕРЖАВИ У СВОГО ГРОМАДЯНИНА

Д. В. Чернишов
заступник Міністра юстиції України

Яких вершин може досягти людина, якщо їй надати другий шанс? Відповідь на це питання складно віднайти, особливо, коли йдеться про тих, хто опинився на лаві підсудних та очікує свого вироку. Жодна із українських інституцій протягом останніх двох десятиків років навіть не замислювалася над цим, адже на інше, аніж – карати ув'язненням, ані судова система, ані пенітенціарна просто не були спроможні.

Результатом багаторічної байдужості стали тисячі загублених життів, яких віддали напризволяще, навіть не задумуючись над тим, що ж спонукало до вчинення злочину, та, як «вилікувати» людину, надавши, насамперед, кваліфіковану психологічну допомогу. Українська ж система покарання, яка за роки так і не змогла самоствердитися, до дрібниць автоматизувала «конвеєр справед-

ливості», котрий без вагань поглинав абсолютно всіх, хто вчинив правопорушення.

СЬОГОДНІ СУСПІЛЬСТВО НАРЕШТІ
ОТРИМАЛО ШАНС ЗІЙТИ З ТІЄЇ ДОРОГИ,
ЯКА ВЕСЬ ЦЕЙ ЧАС БУЛА ХИБНОЮ.

Забезпечити право не опинитися серед тих, до кого можуть застосувати лише ув'язнення, надасть впровадження системи пробації. Починаючи від 2017-го року, нове явище у кримінально-виконавчій системі набуло офіційного забарвлення, – саме воно і має забезпечити вибіркоче покарання у вигляді позбавлення волі.

Змінити підхід до виправлення тих осіб, хто помилився в цьому житті, і, власне, нівелювати можливий рецидив, – і є ключовим у системі пробації. Особ-

ливо це стосується неповнолітніх, які через різні причини вперше вийшли за рамки закону і до яких, за міжнародними вимогами, застосовується і надто суворе покарання, і ведеться надто не-правильна робота щодо їх ресоціалізації. Підсумки саме такого підходу здебільшого невтішні, адже ув'язнення не завжди спроможне допомогти.

Усвідомити, здавалося б, прості речі в європейських країнах вдалося ще у дев'яностих, ми ж лише розпочинаємо свій шлях. І ми не говоримо про уникання несправедливості чи масове уникання в'язниці, ми говоримо про інше – ми не будемо калічити тих, хто, воістину, має право на другий шанс та головне – може бути корисним своєму народові.

Власне, усе це і має забезпечити система пробації – система, яка продемонструє довіру і віру держави у свого громадянина,

адже пробація – це не карт-бланш, а щоденна робота з тими, хто лише розпочинає вчитися вирішувати свої проблеми, не вступаючи у конфлікт із законом.

У бюджеті України на 2017 рік на діяльність органів пробації передбачено 317,4 млн грн, з яких 250 млн – на заробітну плату персоналу. Інші кошти йтимуть на оплату оренди приміщень, зокрема, 4 млн грн, а решта – на оплату комунальних послуг та придбання матеріалів для оформлення особових справ суб'єктів пробації. Від міжнародних організацій прямого секторального фінансування через Міністерство юстиції України на розвиток пробації фінансування не передбачено.

СИСТЕМА ПРОБАЦІЇ - ШЛЯХ ДОВЖИНОЮ В 15 РОКІВ

З 2002 року тривала робота щодо створення передумов впровадження пробації. А це майже 15 років роботи вивчення іноземного досвіду, навчання персоналу, пілотування пробаційних центрів, розробки методик та інструментів пробації, участі у міжнародних проектах.

У вересні 2016 року внесені необхідні зміни у законодавство України. Це зроблено для створення повноцінної правової «платформи» щодо реалізації Закону України «Про пробацію», прийнятого у 2015-ому році.

Законодавчі зміни урегулювали такі новації, як:

- досудова доповідь (прийнята судом справедливого рішення про міру відповідальності особи);
- пробаційний нагляд (полягає не лише у контролі, а й проведенні соціально-виховної роботи – безпека суспільства);
- пробаційні програми (корекція поведінки, вирішення проблем

з роботою і житлом – виправлення засудженого);

- повноваження підрозділів з питань пробації.

ФАКТИЧНИЙ ЗАПУСК ПРОБАЦІЇ ВІДБУВСЯ У СІЧНІ 2017 РОКУ.

Персонал, який раніше працював у кримінально-виконавчій інспекції Державної пенітенціарної служби України, після проходження навчання у Центрі професійної підготовки персоналу ДКВС за спеціалізованими програмами, розробленими за участю міжнародних експертів, було переведено до підрозділів пробації. Посади працівників підрозділів органів пробації були укомплектовані фахівцями, а саме: юристами, соціальними працівниками та психологами.

Зарплата офіцера пробації у 2017 році, виходячи з бюджетних асигнувань, що виділені на зарплату, та кількості укомплектованого персоналу підрозділів органів пробації, в середньому складає 6 тис. грн:

- грошове забезпечення атестованих працівників – 5,6 тис. грн;
- заробітна плата працівників, які працюють на підставі трудових договорів – 6,1 тис. грн.

У чому полягає механізм застосування системи пробації?

Пробація починає працювати з людиною ще на досудовій стадії. Співробітник пробації збирає інформацію про всі сфери життя особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину: поведінку, відносини з рідними та у суспільстві, а також про інші обставини, які допомагають зрозуміти, що саме стало причиною скоєння злочину. Ця інформація лягає в основу досудової доповіді, яка відповідно до законодавчих змін є обов'язковою для розгляду судом під час винесення вироку

(написання досудової доповіді та залучення до судового процесу інспектора пробації відбувається за ухвалою суду або ж клопотанням сторони захисту).

Мета досудової доповіді – забезпечити суд інформацією щодо можливості виправлення людини без ув'язнення та задля визначення того, які саме заходи найбільше сприятимуть її ресоціалізації. Досудова доповідь складається щодо особи, обвинуваченої у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, або тяжкого злочину, нижня межа санкції якого не перевищує п'яти років позбавлення волі. Досудова доповідь щодо неповнолітнього, обвинуваченого віком від 14 до 18 років, складається незалежно від тяжкості вчиненого злочину.

Звільнення від відбування покарання з випробуванням (наглядова пробація) може застосовуватись за рішенням суду відповідно до ст. 75 Кримінального кодексу України (далі – КК України) до осіб, які вчинили злочини невеликої або середньої тяжкості, або тяжкий злочин, нижня межа санкції якого не перевищує п'яти років позбавлення волі.

Зі зміною законодавства, обов'язки, які можуть бути покладені на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням (ст. 76 КК України), були значно розширені: відтепер це не лише відмітка чи повідомлення про зміну місця проживання – обов'язковим є отримання загальної середньої освіти, працевлаштування або перебування на обліку в центрі зайнятості, проходження пробаційної програми, лікування від алкогольної та наркотичної залежності, обмеження відвідування певних закладів тощо.

Після винесення вироку суду без позбавлення волі співробітники пробації не лише здійснюють нагляд за засудженим, а й активно мотивують його до

змін, залучаючи до індивідуальної та групової роботи, надають соціально-психологічні послуги.

Надалі вони також проводитимуть пробаційні програми, призначені судом. Мета таких програм полягає у формуванні серед засуджених навичок самостійного вирішення проблем, не вступаючи у конфлікт із законом.

Наразі ведеться активна робота щодо розробки та затвердження пробаційних програм з урахуванням кращого міжнародного досвіду. Ці програми почнуть застосовуватись за рішенням суду з січня 2018 р. Також планується залучення персоналу пробації до роботи з особами, які готуються до виходу з місць позбавлення волі, аби допомогти їм адаптуватися до життя в громаді.

Задля ведення комплексної роботи у штат пробації були введені нові посади соціального фахівця і психолога, яких раніше не було. Отож, уся діяльність пробації спрямована на зниження вірогідності скоєння людиною повторного правопорушення та її ресоціалізацію.

Зокрема, в органах пробації України (498 підрозділів)

працюють майже 4 тис. осіб, зокрема, 620 соціальних фахівців і 291 психолог.

За статистикою Ради Європи, більше 90% осіб, які отримали другий шанс в житті, не скоювали повторних правопорушень.

ЦЕНТРИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРОБАЦІЇ

Нещодавно в Одесі відкрився черговий Центр ювенальної пробації. Попереду відкриття аналогічних центрів у Дніпрі, Житомирі і Миколаєві. Такі пробаційні заклади для неповнолітніх вже функціонують у Києві, Львові, Івано-Франківську, Мелітополі, Маріуполі та Запоріжжі.

Індивідуальна і групова робота з дітьми проводиться за такими реабілітаційними програмами:

- програма для хлопців «Управління гнівом»;
- програма для дівчат «Вчимося керувати емоціями»;
- програма «Вибір до змін» (направлена на формування про-соціальної поведінки);
- програма «Життєві навички».

Наразі Міністерством юстиції України у співпраці з Проектним

офісом АГРІТІМ (Канада) відпрацьовується модель пробації щодо дорослих правопорушників у 4 пілотних містах – Полтаві, Кропивницькому, Луцьку та Черкасах. Планується охопити приблизно 2209 клієнтів пробації в цих містах. До роботи підрозділів пробації будуть також активно залучатись органи місцевого самоврядування і неурядові організації.

До кінця 2017 року в цих містах будуть відкриті перші Центри пробації для повнолітніх правопорушників. Працівники центрів проводитимуть апробацію програм для дорослих правопорушників, які спрямовані на попередження залежностей, формування навичок управління гнівом та життєвих навичок, зокрема, щодо пошуку місця роботи, планування сімейного бюджету тощо.

З 2018 року Центри пробації щодо дорослих правопорушників почнуть відкриватись і в інших містах.

Упродовж 2013-2017 років 458 дітей отримали послуги в центрах ювенальної пробації. Діти, які пройшли реабілітаційні програми, показали рівень рецидивної злочинності – лише 2%. ■

